

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Πρωτ. Βασίλειος Ι. Καλλιακμάνης
Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

1. Εισαγωγικά

Στίς μέρες μας ὅταν γίνεται λόγος γιά πνευματικό πατέρα ἐννοεῖται ὁ ἐξομολόγος κληρικός. Ὅμως, στήν ἐκκλησιαστική παράδοση ἡ ἔννοια τῆς πνευματικῆς πατρότητας εἶναι πολύ εὐρύτερη. Πατέρας εἶναι μόνο ὁ Θεός¹. Ὁ Χριστός ἐπίσης, πού εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτεται καί ὡς πατέρας τῶν ἀνθρώπων φανερώνοντας στό κόσμο τήν ἀγάπη τοῦ Πατρός. Ἡ πατρική ιδιότητα τοῦ Χριστοῦ γίνεται ἐντονότερα αἰσθητή κατά τήν Ανάληψή του. Οἱ μαθητές προαισθάνονται τήν πνευματική ὀρφάνια καί διακατέχονται ἀπό ἀπερίγραπτη ὀδύνη. Ὁ Κύριος δέν τοῦς ἀφήνει ὀρφανούς. Αποστέλλει τό Ἅγιο Πνεῦμα πού τοῦς ὀδηγεῖ εἰς «πᾶσαν τήν ἀλήθειαν»².

Οἱ ἀπόστολοι διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γεννοῦν πνευματικά τέκνα καί μεταδίδουν τό χάρισμα στούς ἐπισκόπους, κι αὐτοί στούς διαδόχους τους. Πολλοί ἀπό αὐτούς ἀναγνωρίσθηκαν ὡς Πατέρες. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἀποστολική, ἀλλά καί Ἐκκλησία τῶν Πατέρων.³ Στούς

¹ «Καί πατέρα μή καλέσητε]υμ~ων [επί τ~ης γ~ης· ε#ις γάρ [εστιν]ο πατήρ]υμ~ων,]ο [εν το~ις ο[υρανο~ις]. *Ματθ.* 23,9.

² Πρβλ./ *Ιωάν.* 16,13

³ Βλ. π. Γ. Φλορόφσκυ, *] Αγία Γραφή, [Εκκλησία, Παράδοσις, μετάφρ. Δ. Τσάμη, Πουρναρ~ας, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 147.*

νεώτερους χρόνους ή λέξη «πνευματικός» αποτελεί συντόμευση τής φράσης «πνευματικός πατέρας». Όμως, είναι αμφίβολο εάν μέ τόν όρο «πνευματικός» νοεΐται εκείνος πού φωτιζόμενος από τό Άγιο Πνεῦμα συμβάλλει στήν καλλιέργεια τής χάριτος καί θεμελιώνει τήν πνευματική ζωή τῶν χριστιανῶν στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Συνήθως «πνευματικός» θεωρεΐται ό καθοδηγητής τής έξωτερικῆς συμπεριφορᾶς, ό σύμβουλος, ό «ψυχολόγος τής θρησκείας», ό φύλακας νόμων καί κανόνων ή άπλῶς ό έξομολόγος καί χορηγός τής ἄφεσης τῶν ἁμαρτιῶν.

2. Πνευματική πατρότητα

Ἄς ἀναζητήσουμε όμως τό βαθύτερο νόημα τής πνευματικῆς πατρότητας στήν βιβλική καί ἐκκλησιαστική παράδοση. Γράφει ό Ἄπ. Παῦλος: «Ἐάν γάρ μυρίους παιδαγωγούς ἔχρητε ἐν Χριστῷ, ἀλλοῦ πολλούς πατέρας· ἐν γάρ Χριστῷ Ἰησοῦ διά τοῦ εὐαγγελίου ἐγώ ὑμᾶς ἐγέννησα».⁴ Σέ ἄλλο σημεΐο τονίζει: «Τεκνία μου...πάλιν ὠδίνω, ἄχρισ οὗ μορφωθεΐ Χριστός ἐν ὑμῖν».⁵ Ὁ Ἄπ. Παῦλος γεννᾶ διά τοῦ εὐαγγελίου τέκνα καί ὀδυνᾶται νά μορφωθεΐ ό Χριστός στό ἀνθρώπινο εΐναι.

Στίς Διαταγές τῶν Ἀποστόλων (4ος αἰ.) ἀναφέρεται ὅτι ό Θεός διά τῶν ἐπισκόπων χαρίζει τή θεία υἰοθεσία. Γιὰυτό ὡς πνευματικούς γονεΐς «τιμᾶν αὐτούς καί στέργειν», «τούς

---

⁴ Α΄ Κορ. 4,14.

⁵ Γαλ. 4,12.

δι[ύδατος ἀναγεννήσαντας, (βάπτισμα), τούς τῷ ἁγίῳ πνεύματι πληρώσαντας, (χρίσμα-ἐπίθεση χειρῶν), τούς τῷ λόγῳ γαλακτοτροφήσαντας, τούς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀναθρεψαμένους, (κήρυγμα) τούς ἐν ταῖς νοουθεσίαις στηρίζαντας, (κατιδίαν διδαχή) τούς τοῦ σωτηρίου σώματος καί τοῦ τιμίου αἵματος ἀξιῶσαντας, τούς τῶν ἁμαρτιῶν λύσαντας (μετάνοια- ἄφεση) καί τῆς ἁγίας καί ἱερᾶς εὐχαριστίας μετόχους ποιήσαντας (κοινωνία)».⁶

Ἀνάλογες θέσεις ἀπαντοῦν καί στά κείμενα τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας. Ἐτσι τόσο τά ἀποστολικά, ὅσο καί τά μεταποστολικά κείμενα προσδίδουν στήν πνευματική πατρότητα ἐκκλησιολογικό χαρακτήρα. Ὁ ἐπίσκοπος ὡς «τύπος τοῦ πατρός⁷» δέν εἶναι ὑπεύθυνος μόνο τοῦ «δεσμεῖν καί λύειν» τίς ἁμαρτίες, ἀλλά ἀναγεννᾷ μέ τό βάπτισμα, τρέφει μέ τή διδασκαλία καί τίς νοουθεσίες καί παρέχει τό μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας. Ἡ μετάνοια κατά τούς χρόνους αὐτούς εἶναι κυρίως προβαπτισματική.

Μέ τήν ἄνθιση τοῦ μοναχικοῦ βίου παρατηρεῖται καί ἐκεῖ ἀνάλογη ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς πατρότητας. Ἡ λέξη **ἄββᾶς**, πού προέρχεται ἀπό τά σασκρητικά καί ἐκφράζει τή νέα σχέση τῶν Χριστιανῶν μέ τόν Θεό, χρησιμοποιήθηκε παράλληλα μέ τήν λέξη **Γέρον** κυρίως γιά τούς χαρισματούχους ἀσκητές καί μοναχοῦς. Πατέρας στή μοναχική παράδοση

⁶ Διαταγαί [Αποστόλων, 2,33, ΒΕΠΕΣ τόμ. 2, [εκδ. [Απ. Διακονίας, [Αθ-ἠναι 1955, σ. 38-39.

⁷ [Ἰγνατίου [Αντιοχείας, Μαγνησιε-ις 6,1 PG5, 669AB· Τραλλιανο-ις 3 PG5, 677AB.

εἶναι ὁ διακριτικός μοναχός, ὁ θεοδίδακτος, ὁ γέρων, ὁ ἀββᾶς, ὁ στάρετς. Ἐκεῖνος πού μέσω τῆς κάθαρσης ἀξιώθηκε τοῦ θείου φωτισμοῦ καί τῆς θέωσης. Ἡ πατρότητα αὐτή δέν πηγάζει ἀπό κάποιο ἱερατικό λειτούργημα, εἶναι χαρισματική καί συνήθως ἔχει προσωπικό χαρακτήρα. **Τό χάρισμα ὁμως ἀναπτύσσεται ἐντός τῆς ἐκκλησίας.** Συχνά οἱ ἐπίσκοποι ἀπευθύνονται σέ αὐτούς, γιά νά ζητήσουν τή συμβουλή καί τή βοήθειά τους⁸. Ἀντίστοιχα γιά τίς γυναῖκες, μητέρες τῆς ἐρήμου, πού διακρίθηκαν γιά τά πνευματικά τους χαρίσματα καί βοήθησαν καί ἄλλους στήν κατά Χριστόν ζωή, ἀπαντᾷ ὁ ὄρος «ἀμμάς-ἀμμάδες»⁹.

Κατά τόν 4ο αἰώνα ὑπῆρχαν ὀρισμένοι οἱ ὅποιοι θεωροῦσαν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος καί ὁ πρεσβύτερος ἦσαν ἴσοι ὡς πρός τήν πνευματική πατρότητα. Ἀπαντώντας καί ἐλέγχοντας τήν πλάνη αὐτή ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου γράφει ὅτι, ἡ «τάξις» τοῦ ἐπισκόπου εἶναι « τάξις πατέρων γεννητική». Ὁ ἐπίσκοπος μέ τή χειροτονία «πατέρας γάρ γεννᾷ τῇ Ἐκκλησίᾳ», ἐνῶ ἡ «τάξις» τοῦ πρεσβυτέρου ἐπειδή δέν μπορεῖ νά γεννήσει πατέρες, «διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας τέκνα γεννᾷ τῇ Ἐκκλησίᾳ».¹⁰ Βαπτίζει δηλαδή τούς χριστιανούς καί τούς καθιστᾷ παιδιά τοῦ

⁸ Παῦλος Εὐδοκίμου, «] Ἡ πνευματική πατρότητα», μετάφρ. Γ. Κυθραιώτης στό συλλογικό ἔργο, / *Ὁρθόδοξος μοναχισμός*, [εκδ.] Ἀρμός, σ. 53.

⁹ Παλλαδίου, *Λαυσαϊκή] Ἱστορία α'*, τόμ. 1, μετάφραση- εἰσαγωγή-σχόλια, Ν. Θ. Μπουγάτσου - Δ. Μ. Μπατιστάτου, [εκδ. Τῆνος, [Ἀθήνα χ.χ., σ. 182.

¹⁰ «Καί ἵτι μὲν [αφροσύνης [εστί τό πᾶν {εμπλεων, τοῖς σύνεσιν κεκτημένοις τοῦτο δῆλον· τό λέγειν αὐτόν [ἐπίσκοπον καί πρεσβύτερον {ισον εἶναι. Καί πᾶς {εσται τοῦτο δυνατόν;] Ἡ μὲν γάρ [εστί πατέρων γεννητική τάξις· πατέρας γάρ γεννᾷ τῇ [Ἐκκλησίᾳ·] ἡ δέ πατέρας μὴ δυναμένη γεννᾶν, διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας τέκνα γεννᾷ τῇ [Ἐκκλησίᾳ, οἷον μὴν πατέρας καί διδασκάλους» *Κατά ἀ]μρέσεων* 3,1, 55,4 PG 42, 508CD.

Θεοῦ. Σέ ἔκτακτες περιπτώσεις, ὅπως συνέβη μετά τό διωγμό τοῦ Δεκίου, οἱ ἐπίσκοποι εἰσάγουν τό θεσμό τοῦ «ἐπί τῆς μετανοίας πρεσβυτέρου», ὁ ὁποῖος στή συνέχεια ἀτόνησε.

Ὁ Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος (956-1036) ἀναφέρει ὅτι, ἡ πνευματική ἐξουσία τοῦ «δεσμῆν καί λύειν» δόθηκε ἀρχικά ἀπό τούς ἁγίους ἀποστόλους στους ἀρχιερεῖς. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἀπό τούς ἀρχιερεῖς μεταβιβάσθηκε στους ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι διακρίνονταν γιά τήν ἀγιότητα τοῦ βίου τους καί ἐν συνεχείᾳ στους μοναχοῦς. Δύο ἦταν οἱ σημαντικότεροι λόγοι πού συνέβαλαν στήν ἐξέλιξη τῆς μετάδοσης τοῦ χαρίσματος στους μοναχοῦς. **Πρῶτον ἡ ραγδαία διάδοση τοῦ χριστιανισμοῦ καί ἡ αὐξηση τῶν χριστιανῶν καί δεύτερον ἡ ἀλλοτρίωση καί σχετικοποίηση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς τῶν ἀρχιερέων καί ἱερέων.** Ἡ ἴδια ἀσθένεια ὅμως προσέβαλε καί τούς μοναχοῦς, ὑποστηρίζει ὁ Συμεών, καί ἔγιναν καί αὐτοί «μοναχοί πάμπαν ἀμόναχοι».¹¹ Ἡ αὐστηρή κριτική τοῦ Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, καθώς καί τοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν του δέ σημαίνει ἀμφισβήτηση ἢ ὑποτίμηση τῆς θεσμικῆς διάστασης τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποσκοπεῖ στήν ἀναγέννηση τῆς μοναχικῆς καί εὐρύτερα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί τήν καλλιέργεια τοῦ ἁγιοπνευματικοῦ χαρίσματος τῆς πνευματικῆς πατρότητας.

Οἱ θέσεις αὐτές τοῦ Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου γιά τήν ἱκανότητα τῶν μοναχῶν νά ἀσκοῦν τό διακόνημα τῆς

---

¹¹ Βενιζέλου Χριστοφορίδη, *Ἡ πνευματική πατρότης κατά Συμεών τόν Νέον Θεολόγον*, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 52-53.

πνευματικῆς πατρότητας ἀμφισβητήθηκαν ἔντονα, κυρίως ὡς πρὸς τὸ «δεσμεῖν καὶ λύειν». Ἔτσι ὁ Βαλσαμών ἕναν αἰῶνα ἀργότερα διακρίνει σαφέστατα τὴ διακονία νὰ ἀναδέχονται οἱ μοναχοὶ τοὺς λογισμούς καὶ νὰ δίδουν συμβουλές, ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν «τοῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας», πού δίδεται ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους μόνο στοὺς ἐξουσιοδοτημένους πρεσβυτέρους.¹² Πιὸ κατηγορηματικὸς εἶναι ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης (1429). «Ἐπίσης καὶ τὸ λειτούργημα τῆς πνευματικῆς πατρότητος δέν πρέπει νὰ παραχωρεῖται σέ ἀπλοὺς μοναχοὺς, πού δέν ἔχουν χειροτονία. Καὶ τοῦτο γιατί εἶναι τόσο ἱερό αὐτό, ὥστε εἶναι ἔργο μόνο τῶν ἐπισκόπων καὶ ὄχι τῶν ἱερέων, ὅπως ὀρίζουν οἱ κανόνες. Οἱ πρεσβύτεροι τὸ ἀσκοῦν μόνο κατὰνάγκην καὶ ὅταν δέν εἶναι παρών ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ ἀπών. Τὰ δέ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα, δηλαδή ἡ ἄρνηση τῆς πίστεως, ἡ ἁμαρτία τοῦ φόνου καὶ τὰ παραπτώματα τῶν ἱερέων, πρέπει νὰ ἀναφέρονται στὸν ἐπίσκοπο, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅσα διαφεύγουν τὴν γνώση τοῦ πνευματικοῦ. Ὅλα δέ νὰ γίνονται μέ γνώμη τοῦ ἐπισκόπου, γιατί ἡ μετάνοια εἶναι δικό του ἔργο, τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ τοῦτο γίνεται φανερό ἀπὸ τὴν χορήγηση προτρεπτικοῦ γράμματος»¹³.

Παρόλα αὐτὰ σέ νομοκανονικὲς συλλογές τῆς τουρκοκρατίας, λόγω τῆς ἔλλειψης ἱκανῶν ἱερέων,

---

¹² Β. Χριστοφορίδη, *λο.π.*, σ.57.

¹³ *Περὶ μετάνοίας*, μετάφρ.[Ι. Φουντούλη, *Τὸ Ἱερὸν μυστήριον τῆς μετάνοίας*, Ε[ισηγήσεις-Πορίσματα] Ἱερατικοῦ Συνεδρίου τῆς] Ἱερῆς Μητροπόλεως Δράμας {ετους 2002, Δράμα 2002, σ. 407.

προτρέπονται οί ἀρχιερεῖς νά δίδουν ἐνταλτήριο γράμμα, ὥστε νά ἀσκοῦν τό διακόνημα τῆς πνευματικῆς πατρότητος καί μοναχοί. Ὁ ὅσιος Νικόδημος Ἄγιορείτης διαφωνεῖ μέ τήν παραπάνω ἄποψη. Ἐτσι ἐπικαλούμενος τήν προγενέστερη ἐκκλησιαστική παράδοση γράφει ὅτι: «Ἀνίεροι δέ καί μοναχοί δέν πρέπει νά ἐξομολογοῦν, οὔτε μοναχαί, παρά κανόνας γάρ τοῦτο».¹⁴ Ἐπίσης στό *Ἐξομολογητάριον* ἀναφέρεται διεξοδικά στό ἔργο τοῦ πνευματικοῦ πατρός καί στήν ἐφαρμογή καί συμφωνία τῶν ἱερῶν κανόνων. Τήν πνευματική πατρότητα πρέπει νά ἀναλαμβάνουν καί νά ἀσκοῦν, μόνον ἐκεῖνοι πού ἔφθασαν μέ τήν ἀσκησιήν στήν ἀπάθεια. Αὐτή εἶναι ἡ ἀκρίβεια τῆς Ἐκκλησίας. Ταυτόχρονα ὅμως, ἐπειδή γνωρίζει τίς ἀνάγκες καί τίς ἐλλείψεις τῆς ἐποχῆς του, συνιστᾷ στούς ἀρχιερεῖς νά ἐπιλέγουν τουλάχιστον τούς ἐμπειροτέρους καί γεροντοτέρους «καί τούτους νά καθιστῶσι Πνευματικούς· ἐπειδή αὐτοί διά τήν ἡλικίαν, εἶναι καί ἐμπειρότεροι εἰς τήν γνῶσιν, καί τά πάθη ἔχουν ὅπως οὖν καταδαμασμένα».¹⁵ Δέν ἀποκλείει καί τούς νεωτέρους, ἄν αὐτοί διαθέτουν ἀρετή καί φρόνησι γερωντική. Υἱοθετεῖ ἀκόμη τήν ἄποψη νά γίνονται πνευματικοί «οἱ ἐν γάμῳ ἱερεῖς ὄντες, δηλ. καί κατά τά ἄλλα ἄξιοι, πάρεξ οἱ παρθένοι καί ἄγαμοι ἱερομόναχοι».¹⁶

3. Οἱ ποιμαντικές ἀρχές καί ἡ διάκρισι

---

¹⁴ Πηδάλιον σ. 313.

¹⁵ / *Ἐξομολογητάριον*, σελ.12.

¹⁶ \ Οπ. π. σελ 13.

Ο κληρικός στήν ὀρθόδοξη χριστιανική παράδοση δέν νοεῖται ὡς ἀπλός θρησκευτικός λειτουργός, ὅπως ἀπαντᾶ σέ νομικά κείμενα ἀλλά καί σέ ἄλλες θρησκεῖες. Στίς πηγές ὑπάρχει ποικιλία ὄρων μέ τούς ὁποίους ἐκφράζεται τό ἔργο τοῦ ποιμένα, πού ἀρχίζει ἀπό τήν ἱερουργία τῶν μυστηρίων. Εἶναι ἱερεὺς καθὼς ἐπίσης καί προεστῶς ἢ προϊστάμενος, πρόεδρος, ἡγούμενος, διδάσκαλος, μυσταγωγός, ἰατρός τῶν ψυχῶν, οἰκονόμος τῶν μυστηρίων¹⁷. Στούς ἔλληνες Πατέρες καί ἰδιαίτερα στόν ἅγιο Γρηγόριο τό Θεολόγο ἐκτός τῶν ἄλλων ὁ κληρικός εἶναι θεραπευτής,¹⁸ ὑπηρέτης καί συνεργός στήν πορεία πρὸς τή θέωση.¹⁹

Υπάρχουν κάποιες θεμελιώδεις ἀρχές, μέ βάση τίς ὁποῖες ἡ Ἐκκλησία μέσα στήν ἱστορία ποιμαίνει τό λαό τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ὁ πνευματικός τίς ἀγνοεῖ, διατρέχει τόν κίνδυνο τῆς αὐθαιρεσίας. Οἱ γενικές ποιμαντικές ἀρχές εἶναι ἡ ἀκρίβεια καί ἡ οἰκονομία²⁰. Ὡς ἀκρίβεια ὀρίζεται ἡ ἀπαρέγκλιτη τήρηση τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν καί τῶν ἱερῶν κανόνων ἐνῶ ὡς οἰκονομία ἡ πρόσκαιρη παρέκκλιση ἀπό αὐτή . **Εἰδικότερες ποιμαντικές ἀρχές** εἶναι ἡ ἀναλογία (μέ διπλή ἔννοια), ἡ ἱστορικότητα καί ἡ προσαρμογή στίς κοινωνικές συνθῆκες καθὼς καί ἡ **ἰδιαιτερότητα τοῦ προσώπου**. Γιά τήν ἐφαρμογή

---

¹⁷ John H. Erickson, *The challenge of our past, Studies in Orthodox Canon Law and Church History*, St. Vladimir's Seminary Press, NY 1991, σ. 54.

¹⁸ [*Απολογητικός τ-ης εἰς Πόντον φηγ-ης*, 21, PG35, 492C.

¹⁹ [*Απολογητικός τ-ης εἰς Πόντον φηγ-ης*, 26, PG35, 436AB. Βλ. J. Erickson, *λο.π.*, σ. 56.

²⁰ Βλ. περισσότερο γιά τό θέμα στή μελέτη μας *Μεθοδολογικά πρότερα τ-ης ποιμαντικ-ης, Λεντί?ω ζωννύμενοι*, σ. 73 κ.].ε. ἴσπου καί σχετική βιβλιογραφία.

τῆς οἰκονομίας ἢ Ἐκκλησία ἐν Συνόδῳ, ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πνευματικός ἀνάλογα μέ τῆ βαρύτητα τοῦ θέματος λαμβάνουν ὑπόψη τίς παραπάνω ἀρχές. Θεμέλιο ὄλων αὐτῶν εἶναι ἡ εὐαγγελική ἀλήθεια, οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί ἡ συμφωνία τῶν Πατέρων, τό consensus patrum. Ἄν ἀγνοοῦμε τή θεολογία καί τήν πράξη τῆς ἐκκλησίας, ἡ ποιμαντική κινδυνεύει νά μείνει μετέωρη, ἢ νά προσλάβει κανονιστικό καί ἀφιλόστοιχο χαρακτήρα. Χρειάζεται ὅμως οἱ πνευματικοί πατέρες ὡς ὑπεύθυνοι ποιμένες νά γνωρίζουν τήν ἐκκλησιαστική ἀκρίβεια, γιά νά μποροῦν νά ἐφαρμόζουν τήν οἰκονομία, διότι δέν εἶναι σπάνιο τό φαινόμενο περιπτώσεις καί γιά λόγους οἰκονομίας ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας νά ἐκλαμβάνονται ὡς ἀκρίβεια. Καί τά ἐπιτίμια ἔχουν θεραπευτικό, ἐκκλησιολογικό, παιδαγωγικό καί φιλόστοιχο χαρακτήρα. Δέν εἶναι ποινές ἐξιλέωσης, ὅπως στή δυτική θεολογία.

Ἡ πνευματική ἀνακαίνιση, πού εἶναι καρπός τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, τῆς ποιμαντικῆς του φροντίδας τοῦ πνευματικοῦ πατέρα καί τῆς ἐλεύθερης βούλησης τῶν ἀνθρώπων, προϋποθέτει ὠδίνες καί κόπους. Οἱ δυσκολίες καί οἱ πνευματικοί πόνοι ἀπορρέουν ἀπό τίς ἀδυναμίες, τίς πτώσεις, τήν ἀμετανοησία, τή σκληροκαρδία, τούς πειρασμούς καί τίς ἐγκαταλείψεις τῆς πατρικῆς ἐστίας ἐκ μέρους τῶν πνευματικῶν τέκνων. Κοπιώδης ὅμως προσπάθεια καί ἄσκηση χρειάζεται προκειμένου νά ἀνακαλύπτει καί ὁ ποιμένας σέ κάθε περίπτωση « τί τό θέλημα τοῦ

Θεοῦ, τό ἀγαθόν, τό εὐάρεστον καί τέλειον».²¹ Διότι, ἄν ἀκολουθεῖ τή δική του γνώμη, ἐπόμενο εἶναι νά γίνονται λάθη καί σφάλματα. «Πᾶσαι αἱ συμφοραί ἐπέρχονται εἰς ἡμᾶς, διότι δέν ἐρωτῶμεν τούς πνευματικούς πατέρας οἵτινες ἐτέθησαν, ἵνα καθοδηγοῦν ἡμᾶς· οἱ δέ ἱεράρχαι καί πνευματικοί, διότι δέν ἐρωτοῦν τό Κύριον πῶς πρέπει νά ἐνεργήσουν», διδάσκει ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης²².

Ἡ ὀρθή ποιμαντική χειραγώγηση διασφαλίζεται, ὅταν ὁ πνευματικός πατέρας ἔχει τήν ἰκανότητα νά διακρίνει τίς θεῖες ἀπό τίς δαιμονικές ἐνέργειες. Ἡ **διάκριση** θεωρεῖται στή νηπτική παράδοση ἀπό τίς σπουδαιότερες ἀρετές. Ὁ ἅγιος Κασσιανός ὁ Ρωμαῖος διηγεῖται ὅτι, στή σκήτη τῆς Θηβαΐδας εἶχαν συγκεντρωθεῖ πολλοί γέροντες καί συζητοῦσαν γιά τήν τελειότητα τῆς ἀρετῆς καί πῶς μπορεῖ νά φυλαχθεῖ ὁ μοναχός ἀπό τίς παγίδες τοῦ πονηροῦ, γιά νά προσεγγίσει τόν Θεό. Ὁ καθένας κατέθετε τή δική του γνώμη δίδοντας τήν πρώτη θέση σέ κάποια ἀρετή. Ἄλλοι πρόβαλαν τή νηστεία καί τήν ἀγρυπνία, ἄλλοι τήν ἀγνότητα, τήν ἀκτημοσύνη καί τήν καταφρόνηση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ ἄλλοι τήν ἐλεημοσύνη καί διάφορες ἄλλες ἀρετές. Ὅταν πέρασε τό μεγαλύτερο μέρος τῆς νύχτας μέ τή συζήτηση, τελευταῖος μίλησε ὁ Ἀββᾶς Ἀντώνιος. Ὅλες οἱ ἀρετές εἶναι ἀπαραίτητες εἶπε, ἀλλά δέν ἐπιτρέπεται νά δώσουμε σέ αὐτές τά πρωτεῖα, διότι πάντα ὑ-

---

²¹ Ρωμ. 12,2.

²² [Αρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ),] Ο \ Ἅγιος Σιλουανός]ο [Ἀθωνίτης, { Εσσεξ [Ἀγγλίας 1995, σ.505.

πάρχει ὁ κίνδυνος τῆς πλάνης, εἴτε ἀπό τὴν ὑπερβολή εἴτε ἀπό τὴν ἔλλειψη. Ἡ διάκριση ὡς «ὄφθαλμός τῆς ψυχῆς», «πάσας τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου διερευνῶσα, διαστέλλει καὶ διαχωρίζει πᾶν φαῦλον καὶ ἀπαρέσκον Θεῶ προᾶγμα καὶ μακρὰν αὐτοῦ ποιεῖ τὴν πλάνην».²³ Χωρὶς τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως καμιά ἀρετὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς μέχρι τέλους. Ἔτσι ἡ διάκριση «πασῶν τῶν ἀρετῶν γεννήτρια καὶ φύλαξ ὑπάρχει». Μὲ τὴ γνώμη τοῦ ὀσίου Ἀντωνίου συμφώνησαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι πατέρες.²⁴ Ἡ ἀρετὴ τῆς διακρίσεως πρέπει νὰ κοσμεῖ ἰδιαίτερα τὸν πνευματικὸ πατέρα.

5. Συμπερασματικά

Ὁ πνευματικὸς μὲ βάση τίς γενικὲς καὶ εἰδικὲς ποιμαντικὲς ἀρχές ἀλλὰ καὶ τὴ διάκριση πρέπει νὰ κάνει σωστὴ διάγνωση τῆς πνευματικῆς κατάστασης τοῦ μετανοοῦντος. Ἔτσι θὰ μπορέσει νὰ βοηθήσει μὲ κάθε τρόπο στὴν πνευματικὴ καρποφορία ἀξιοποιώντας τὸ χάρισμα τοῦ καθενός. Σκοπὸς τῆς ποιμαντικῆς χειραγώγησης δὲν εἶναι ὁ πειθαναγκασμὸς τοῦ πιστοῦ σὲ ὁποιοδήποτε σκοπιμότητα, ἀλλὰ

²³] Ἀγίου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου, *Πρὸς Λεόντιον*] *Ηγουμένον*, Φιλοκαλία τόμ. Α', [εκδ. Παπαδημητρίου, [Αθήνα 1982, σ.86.

²⁴] Ἀγίου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου, *ὁ.π.*, σ. 87. Στὴ συνέχεια]ο ὀσιος Κασσιανὸς διηγεῖται διάφορα παραδείγματα μοναχῶν πού πλανήθηκαν, διότι δὲν εἶχαν τὴν [ἀρετὴ τ-ης διακρίσεως. Εἶναι [ἀξιοπρόσεκτη]η περίπτωση τοῦ [ασκητ-η \ Ηρώνα,]ο]οπο-ιος [εν-ω νήστευε καὶ [εγκρατεῦόταν μὲ ἀ[υστηρότητα, {εφθασε στό σημε-ιο [ακολουθώντας τὸ λογισμό του νὰ μὴ συνειροτάξει τὸ Πάσχα μὲ τοὺς {ἀλλους [ἀδελφούς γιὰ νὰ μὴ διακόψει τὸν «κανόνα του». [Απατημένος ὄμως [ἀπὸ τὸ «ἰδίων θέλημα» καὶ τὸν διάβολο τὸν προσκύνησε]ως {αγγελο φωτός. { Ἔτσι μὲ σκοτισμένο νοῦ {επεσε]εκούσια σὲ πηγάδι πιστεύοντας τὰ λόγια τοῦ Σαταν-α, ὅτι θὰ βγε-ι [ἀπὸ [εκε-ι σ-ως. Ο]ι πατέρες μὲ πολὺ κόπο τὸν {εβγαλαν μισοπεθαμένο καὶ μετὰ τρε-ις μέρες ξενύχησε.] Ο [αββ-ας Παφνούτιος φιλόνητος φερόμενος δὲν τοῦ στερῆσε τὰ μνημόσυνα καὶ τίς προσευχῆς πού γίνονται στοὺς κεκοιμημένους, διότι θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηριθε-ι]ο θάνατός του]ως ἀ[υτοκτονία. \ *Ο.π.*, σ. 87.

ή καθοδήγησή του στήν ἐν Χριστῶ ἐλευθερία. Γιά νά γίνει αὐτό, πρέπει ἡ πνευματική πατρότητα καί ἡ πνευματική υἰότητα νά καλλιεργοῦνται μέσα στό πνεῦμα τῆς ἐν Χριστῶ ἐλευθερίας, τῆς κοινῆς ἀναφορᾶς καί τῆς ὑπακοῆς στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μόνο ὅταν διασφαλίζεται ἡ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων γεννιοῦνται ὑγιή πνευματικά τέκνα, ὀλοκληρωμένα πρόσωπα. Ὁ πνευματικός δέν εἶναι κανονοφύλακας, ἀλλά χαρισματικός νομοθέτης καί μυσταγωγός στή ζωή τοῦ Πνεύματος.

Καί ἡ ὑπακοή εἶναι ἄθλημα πνευματικό, πού βοηθᾷ στήν ὠρίμανση καί τή χειραφέτηση. Σέ ἀντίθετη περίπτωση πίσω ἀπό τό μυστήριο τῆς μετανοίας καί τό πρόσχημα τῆς ὑπακοῆς, μπορεῖ νά κρύπτονται δικανικές ἀντιλήψεις, αὐτοδικαιωτικές νοοτροπίες, ψυχοπαθολογικές ἐξαρτήσεις, πού ἀφοροῦν κατά κύριο λόγο τούς πνευματικούς πατέρες ἀλλά καί τά πνευματικά τέκνα.

(Εἰσήγηση σέ ἡμερίδα τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ θέμα: «Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν στό πλαίσιο τοῦ μυστηρίου τῆς ἱεραῆς ἐξομολογήσεως», Θεσσαλονίκη 12.2.2009. Διοργάνωση: Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Ποιμαντικῶν Θεμάτων καί Καταστάσεων. Πρόεδρος: ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱερόθεος. Θά παρίσταται ὁ Μακ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ)

